

EVROPSKA EKONOMSKA ZAJEDNICA I IZ-
VOZNE MOGUĆNOSTI MESNE INDUSTRIJE
JUGOSLAVIJE

Rad obradjuje specifičnosti međunarodnih regionalnih ekonomskih grupacija i njihovih tržišta, konkretno se zadržavajući na tržištu EEZ i mogućnostima eksporta mesa iz Jugoslavije u zemlje Zajednice.

Analizom čimbenika koji utječu na tokove razmjene kao i analizom potrošnje i proizvodnje mesa u EEZ dolazi se do zaključaka da se plasmanske mogućnosti Jugoslavije smanjuju i da bi se stočarstvo i mesna industrija trebala okrenuti prema širenju tržišta, osobito prema tržištima zemalja u razvoju.

Dakako, to ne znači zapuštanje tako interesantnog tržišta kao što je EEZ, ali bi se u strategiji nastupa prema tom tržištu valjalo više orijentirati na primjenu modernih tržišnih postulata kako bi plasman na to tržište bio djelotvorniji. To će reći da se zalažemo za integralnu primjenu marketinških funkcija u poslovnoj politici organizacija udruženog rada - proizvođača mesa i preradjevi na od mesa namijenjenih svjetskom tržištu.

1. UVOD

Teoretski pristup tržištu podrazumijeva i različite aspekte njegove klasifikacije (npr. tržište s robnog aspekta, tržišne tehnike i institucija, s aspekta veza ili odnosa i sl.), pa tako tretira i njegov prostorni aspekt.

Dosadašnja stručna literatura dijeli tržište s aspekta prostora na: lokalno, regionalno, nacionalno i svjetsko tržište. Međutim, već dulje vrijeme suočavamo se s fenomenom tzv. međunarodnih regionalnih tržišta koja postaju dominirajući dijelovi svjetskog tržišta i čiji odnosi bitno pridonose uvjetima razmjene i načinu razmjene na svjetskom tržištu. Svjetsko je tržište sve manje homogeno a izdiferenciranost regionalnih tržišta i njihova homogenost danomice sve više učvršćuju upravo takvu poziciju svjetskog tržišta.

Od grupacija koje u sklopu svjetskog tržišta imaju dominirajući utjecaj u Evropi (pa i šire u čitavom svijetu) spominjemo SEV, EFTA i EEZ, naglašavajući pri tome da je moguće pratiti i niz bilateralnih i multilateralnih privremenih fenomena čije su karakteristike, osim trajnosti, vrlo slične ili identične spomenim tim regionalnim tržištima.

EEZ je skupina ekonomski vrlo jakih, što će reći industrijski visoko razvijenih zemalja koju čine SR Njemačka, V. Britanija, Belgija, Nizozemska, Luxemburg, Irska, Italija, Francuska i Danska, a u taj sastav ulazi i Grčka. Od prvobitne jezgre šest zemalja (tzv. "EUR 6") stvorila se skupina od 10 zemalja.

Praktički daleko najviše našu zemlju interesira upravo ta regionalna skupina zemalja koja u odnosima naše razmjene predstavlja najznačajnijeg partnera.

U posljednje vrijeme nepovoljni trendovi u odnosima našeg izvoza prema uvozu kulminiraju i, što je nepobitno, predstavljaju neuralgičnu točku destabilizacije naših privrednih tokova. To je i razlog da se u većoj mjeri i na svim nivoima više pozabavimo upravo tom problematikom, a tretman EEZ kao našeg najvećeg ekonomskog partnera treba usmjeriti prema istraživanju perspektivnih i, što posebno naglašavamo, realnih mogućnosti suradnje.

Polazeći od činjenice da je proizvodnja hrane strateški pravac našeg razvoja, da je po važnosti svrstana odmah iza energetike, dolazimo do potrebe da se ta privredna oblast pozicionira upravo na relacijama izvoznih mogućnosti.

Promatrajući perspektivne izvozne mogućnosti naše privrede, dolazimo do spoznaje da je upravo hrana naše velika (ili preciznije najveća) šansa. Jer potencijali naše zemlje su takvi da bi ona pored dovoljne proizvodnje za vlastite potrebe mogla prehraniti još 2 - 3 zemlje naše veličine (cca 60 milijuna ljudi), a s druge pak su strane izvozne mogućnosti praktički neograničene.

Pa ipak, u analizi pozicije izvoza hrane dolazimo do upravo katastrofalnih podataka koji se imperativno nameću kao potreba hitne akcije oko izmjene postojeće nepovoljne pozicije.

Tako smo npr. u razdoblju od 1965-1970. godine u tokovima razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda s inozemstvom imali relativno značajan suficit robne razmjene od 327 milijuna dolara. Iza toga javlja se deficit koji za razdoblje od 1971-1978. godine iznosi preko 1,7 milijarde dolara. Taj je deficit ublažen podatkom da je posredni izvoz hrane (konzum stranih turista u SFRJ) cca 20 milijuna dolara, ali je očito da se s tom situacijom ne možemo miriti.

Unutar proizvodnje hrane posebno važno mjesto zauzimaju stočarstvo i mesna industrija čije su izvozne mogućnosti daleko veće nego su dosadašnje realizirane količine.

Strukturalne promjene unutar poljoprivrede, naročito poslije rata, zakonomjernim kretanjem idu prema jačanju stočarstva i mesne industrije. Poslijeratna potrošnja i proizvodnja mesa imaju stalni ulazni trend tako da postaju sve značajniji faktor u smislu tretmana u društvu, a sa stajališta njegovih (društvenih) potreba.

Kauzalnost spomenutog uzlaznog trenda razvoja stočarstva i mesne industrije proizlazi iz nekoliko činjenica, ali dominira pozitivna koreliziranost između nivoa privrednog razvoja i udjela stočarstva i mesne industrije u poljoprivrednoj proizvodnji kao rezultat promjene u potrošnji društva, odnosno izmjene potrošačkih potreba.

Tradicionalno je Jugoslavija bila zemlja izvoznica mesa. U ukupnoj svjetskoj razmjeni njezin je udio ranije znao doseći i preko 2%, da bi se on smanjio na cca 1% u proteklih petnaestak godina.

Izvoz mesa i proizvoda od mesa u proteklih sedam godina prikazujemo u slijedećoj tabeli:

Tabela br.1

IZVOZ MESA I PRERADJEVINA OD MESA IZ SFRJ U PERIODU OD 1971-1977. GODINE (količinski, vrijednosno i struktura u %)

	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	1976.	1977.
Količina	101761	108177	91440	56555	85035	88559	88588
Vrijednost	2083413	2559638	3455098	1820552	2435437	3034257	3852099
Struktura	6,8	6,6	7,1	2,8	3,5	3,7	5,1

Izvor: Statistika spoljne trgovine SFRJ, godišta 1971-1978.

Napomena: Količine su izražene u tonama.

Vrijednost je izražena u 000 dinara.

Struktura je izražena u postocima.

Naš je izvoz pretežno orijentiran na EEZ. U tom pravcu gradili smo, u dobroj mjeri, politiku stočarske proizvodnje. Napose smo naglasak stavljali na pasminsku strukturu, kvalitetu ishrane, suvremeno opremanje proizvodnih objekata itd. (intenzivno stočarenje).

2. PROIZVODNJA I POTROŠNJA MESA U EEZ I NEKI FAKTORI KOJI BITNO UTJEČU NA RAZMJENU S JUGOSLAVIJOM

2.1. Osnovni faktori politike proizvodnje i prometa mesa u EEZ i pozicija Jugoslavije

Politika proizvodnje i potrošnje mesa dio je agrarne a i ukupne zajedničke privredne politike zemalja članica. Ukratko, ta politika je sadržana u činjenici da zemlje EEZ imaju snažan agrarni protekcionizam izražen u različitim vidovima intervencionizma, preferencijalnih mjera (posebno u oblasti carinske, devizne, kreditne politike i sl.).

Iz toga je vidljivo nastojanje tih zemalja da što više podmiruju potrebe, odnosno potrošnju iz vlastite proizvodnje. Politika EEZ ima za cilj da u skoroj budućnosti "svojom" proizvodnjom podmiru je "svoje" potrebe potrošnje. O tome se zemlje članice i javno deklariraju. 1).

Sukladno s time vrlo nepovoljno djeluje povećanje broja te grupe cijelice upravo sa zemljama kod kojih je izrazito razvijeno stočarstvo. Tako je 1973.godine prijem V.Britanije zajedno s Irskom, a u najnovije vrijeme i prijem Grčke, bio faktor koji je u mnogome poremetio ili remeti naše plasmanske količine u EEZ.

Jedan od značajnijih faktora je i daljnja snažna ekspanzija stočarstva i mesne industrije u Francuskoj, Holandiji, Danskoj, Njemačkoj, pa djelomično i u Italiji, čiji je cilj da se EEZ pretvori u trajnog i snažnog (dominirajućeg uz SAD) svjetskog izvoznika mesa i mesnih preradjevina.

Valja naglasiti i kao faktor destabilizacije naše pozicije u EEZ i svjetskom tržištu u cjelini i činjenicu prisutnosti sve veće konkurencije od strane zemalja Istočne Evrope (npr. Mađarska u posljednjih nekoliko godina vrši snažan pritisak na svjetsko tržište mesa, naročito je povećala proizvodnju peradarskog i svinjskog mesa, a takodjer je važno istaći da se javlja sa znatno nižim cijenama od realnih koje, u stvari, često predstavljaju dempinške cijene).

U takvoj situaciji, u godinama kada je svjetska proizvodnja normalna, naš je izvoz u EEZ sve manji, kako količinski tako i po asortimanu. S druge pak strane ništa ne činimo na istraživanju novih tržišta, a što bi moglo nepovoljno djelovati u momentu kada se po povijesnoj zakonomjernosti cikličnosti naše proizvodnje opet normalizira proizvodnja, odnosno javi veća ponuda nego što je tržišna potražnja.

2.2. Potrošnja mesa u zemljama EEZ

Zemlje članice Evropske ekonomske zajednice uglavnom su visokoindustrijski razvijene i s visokim životnim standardom stanovništva. Zbog toga je i logično da je tu potrošnja mesa znatno veća nego u manje razvijenim zemljama. Prosječna je potrošnja mesa (bez ribe) u zemljama EEZ bila u 1976.godini 76,8 kg per capita. Inače, već 1969/70. godine prosječna potrošnja tih zemalja bila je na razini 70 kg per capita.

U tabeli br.2 prikazujemo prosječnu ukupnu potrošnju mesa za zemlje EEZ, kao i prosječne količine potrošnje po vrstama mesa.

1) Auszug aus dem Bericht über die Lage der Landwirtschaft in der Gemeinschaft im Jahre 1977, EEZ, Brüssel, 1978, str.9-13, 87-97.

Tab.br.2. PROSJEČNA POTROŠNJA MESA U ZEMLJAMA EEZ ZA RAZDOBLJE OD 1969-1976. GODINE
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	69/70	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Meso ukupno (bez ribe)	55,9	58,2	60,2	60,3	61,3	63,0	64,2	67,2	68,7	69,9	73,9	74,5	73,8	75,6	76,0	76,8
Govedje	20,7	21,6	22,9	23,3	21,6	22,4	23,4	24,0	24,2	24,7	25,3	24,4	24,4	25,2	25,3	25,2
Svinjsko	23,3	23,9	24,5	24,0	25,8	26,3	26,2	27,4	28,1	28,1	31,2	32,0	31,6	32,6	32,4	33,2
Perad	5,4	6,2	6,4	6,8	7,5	7,8	8,2	9,1	9,6	10,4	11,0	11,8	11,8	11,9	12,1	12,3
Ovčje meso	3,5	3,6	3,5	3,3	3,4	3,3	3,4	3,4	3,4	3,3	3,4	3,3	3,0	2,9	3,1	3,0
Konjsko	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8	0,9	1,0
Ostalo(di- vljač)	1,1	1,2	1,2	1,2	1,4	1,5	1,6	1,8	1,9	2,0	2,1	2,2	2,1	2,2	2,2	2,2

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles 1978.g .

NAPOMENA: Do 1970.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

Ukupna potrošnja mesa u zemljama EEZ ima stalan i siguran porast u promatranim zadnjih 16 godina. Trend tog porasta nije spektakularno velik, ali zato postoji jedna stalnost i stabilnost u potrošnji.

Jedino u godinama 1960/61, 1961/62, 1966/67. i 1971. mogu se opaziti nešto veći skokovi potrošnje, iako ni oni nisu prekomjerno veliki.

Od 1971. pa do 1976. godine potrošnja mesa u EEZ porasla je za 2,9 kg per capita, odnosno svega za cca 5% (podsjetimo se da je SFRJ potrošnja samo za dvije godine, 1974. i 1975, porasla za 9,8 kg per capita).

Kada analiziramo kretanje potrošnje pojedinih vrsta mesa, onda dolazimo do različitih rezultata.

Govedje meso ima sličan trend porasta kao i ukupno meso: od 20,7 kg per capita u 1960/61. do 25,2 kg u 1976. godini. Dakle, to je porast od svega 4,5 kg. Nivo potrošnje od cca 25 kg per capita zadržava se (uz manje odstupanje 1972/73. godine) još od 1969/70. godine. To nam pokazuje da se na nivou od cca 25 kg saturira potrošnja govedjeg mesa u promatranim zemljama.

Svinjsko meso ima nešto veći porast u zemljama EEZ. Dok je potrošnja 1960/61. bila 23,3 kg per capita (svega 2,6 kg više od govedjeg), u 1976. godini potrošnja postiže veličinu od 33,2 kg per capita.

U strukturi potrošnje mesa u svijetu uglavnom dominira potrošnja govedjeg i telećeg mesa, a svinjsko meso zauzima najčešće drugo mjesto. Medjutim, ima niz zemalja, a takodjer i grupa zemalja, gdje u strukturi potrošnje mesa dominira svinjetina. Očito je da članice EEZ spadaju u tu grupu zemalja.

Relativno najveći porast potrošnje bilježi peradsko meso; od potrošnje 5,4 kg na početku promatranog razdoblja pa do 12,3 kg u 1976. godini. Naročito je brzi rast peradskog mesa zabilježen od 1960-1970. godine (za 6,1 kg), dok je od 1971-1976. godine rast potrošnje znatno usporen (porast od svega 1,3 kg).

Iz toga je takodjer moguće izvući sličan zaključak, kao i kod govedjeg mesa, tj. da se negdje na nivou od cca 15 kg može očekivati relativno smanjenje potrošnje peradskog mesa u tim zemljama. Kod ostalih vrsta mesa možemo uglavnom zapaziti stagnaciju u potrošnji. Tako ovčje i kozje meso stagnira, odnosno čak pada. Od potrošnje 3,5 kg u početku promatranog razdoblja potrošnja pada na svega 3,0 kg u 1976. godini. Sličan je slučaj i s konjskim mesom, gdje je potrošnja na početku i na kraju promatranog razdoblja sasvim ista, uz neznatne oscilacije od svega 0,2 kg u pojedinim godinama.

Zanimljivo je promatrati potrošnju mesa unutar zemalja EEZ. Mi ćemo dati sažeti prikaz potrošnje svih zemalja.

Najveću potrošnju mesa per capita ima Francuska. U 1976. godini ta je potrošnja narasla na 91,7 kg. Zanimljiva je činjenica da je potrošnja u toj zemlji već 1966/67. dostigla nivo od 80 kg. Inače, Francuska je tradicionalno veliki potrošač mesa, a već na početku promatranog razdoblja njezina je potrošnja bila cca 70 kg/1960. godine 69,6 kg, 1961. godine 71,5 kg per capita/.

Dominira potrošnja govedjeg i svinjskog mesa koje se podjednako konzumira (razlika je cca 4 kg u korist svinjetine), ali je moguće zapaziti i dosta snažnu potrošnju peradskog mesa (14,7 kg u 1976. godini).

U tabeli broj 3 donosimo pregled potrošnje mesa u Francuskoj. Kao što se iz tabele vidi, potrošnja govedjeg mesa je u početku promatranog razdoblja bila veća od potrošnje svinjetine (za 3,1 kg). Interesantno je da je u 1975. godini pozicija potrošnje preokrenuta u korist svinjetine za skoro istu količinu (3,8 kg je veća od govedine).

Govedje meso ovdje ima vrlo spori trend porasta. Za 15 godina potrošnja je porasla za svega 2,1 kg (mada treba imati na umu da je već 1960. godine Francuska imala izrazito visoku potrošnju te vrste mesa). Tome treba pridodati da potrošnja ostaje na istoj razini još od 1968/69. godine (dapače, bila je čak i nešto veća - 30,5 kg per capita).

Relativno najveći rast u promatranom periodu ima potrošnja peradskog mesa. Iz tabele je vidljivo da je u 1960/61. godini potrošnja bila 8,8 kg per capita, a da je ona povećana za 5,9 kg u 1976. godini, tako da je iznosila 14,7 kg. Trend porasta kontinuirano teče sve do 1973. godine kada je potrošnja najveća, 15,6 kg per capita. Iza 1973. godine počinje lagani pad potrošnje (1974. godine 14,3, 1975. godine 14,1, 1976. godine 14,7).

Ovaj podatak takodjer ide u prilog tvrdnji da je potrošnja cca 15 kg peradskog mesa per capita nivo gdje polako pada potražnja i kod industrijski visokorazvijenih zemalja s dugom i bogatom tradicijom proizvodnje i potrošnje te vrste mesa. To vrijedi tim više što je Francuska po veličini potrošnje peradskog mesa u samom svjetskom vrhu (uz SAD, Kanadu, Italiju). Valja takodjer naglasiti da je u strukturi ponude peradskog mesa u toj zemlji, uz pileće, snažna zastupljenost guščjeg i pačjeg mesa, a napose puranskog, pa i to predstavlja značajan stimulans tako velikoj potrošnji.

Tab.br.3. POTROŠNJA MESA U FRANCUSKOJ UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/69	60/70	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	69,6	71,5	73,5	73,4	75,0	77,9	79,8	82,3	84,6	85,1	87,2	87,1	86,2	88,1	89,9	91,7
Govedje	28,1	28,7	29,3	28,9	27,4	28,8	29,3	29,4	30,5	30,0	30,9	29,1	28,3	29,5	30,2	.
Svinjsko	24,9	25,8	26,8	25,9	27,9	28,0	28,3	30,1	30,4	30,0	31,4	32,3	32,6	33,0	34,0	.
Perad	8,8	9,3	9,9	10,5	11,3	12,1	12,4	12,8	13,7	14,5	14,9	14,8	15,6	14,3	14,1	14,7*
Ovčje meso	2,6	2,5	2,4	2,3	2,5	2,7	2,8	2,8	2,9	2,9	3,1	3,3	3,5	3,5	3,6	.
Konjsko	2,3	2,2	2,1	2,3	2,3	2,1	2,0	1,7	1,8	1,8	1,7	1,6	-1,6	1,6	1,6	1,6
Ostalo (divljač)	2,9	3,0	3,3	3,6	3,6	3,9	4,6	5,1	5,5	5,8	5,9	6,0	6,2	6,2	6,3	.

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

*) Izvor podataka za 1967. "ZMP Bilanz 76"
Eir und Geflügel, Bonn 1977.

Od ostalih vrsta karakteristična je dosta značajna potrošnja konjskog mesa (2,3 na početku promatranog razdoblja, 1,6 na kraju), što je inače sve veća rijetkost u svijetu (u SFRJ do 1972. godine potrošnja je bila 0,1 kg per capita, a u 1976. godini iznosila je 0,01 kg).

Kao interesantnu činjenicu ističemo podatak da je potrošnja "ostalog mesa" (tu je jednim dijelom zastupljena divljač) također značajna i da se u promatranom razdoblju ona više nego udvostručila. Francuzi su poznati po potrošnji kućića, pa je dosta velik dio ove potrošnje vezan uz tu vrstu mesa.

U okviru promatrane grupacije zemalja drugu potrošnju po veličini ima SR Njemačka. 1976. godine dostignut je nivo od 87,0 kg per capita. To možemo vidjeti iz tabele broj 4.

Ako pratimo ukupnu potrošnju SR Njemačke, možemo zapaziti stalan i dosta snažan trend porasta. U promatranih 16 godina potrošnja je povećana za 25,5 kg per capita, što je više od prosječnog povećanja u zemljama EEZ. 2)

Prosječno, potrošnja u SR Njemačkoj raste svake godine za cca 1,5 kg. Ipak, sve vrste mesa nemaju jednako snažan trend porasta. Kao što možemo vidjeti, stanovnici SR Njemačke izrazito su orijentirani na konzumiranje svinjskog mesa.

U strukturi ukupne potrošnje navedena vrsta mesa sudjeluje sa cca 60%, a količina od 52,5 kg stavlja SR Njemačku u sam svjetski vrh potrošnje svinjetine.

Vidjeli smo da je ukupna potrošnja porasla u promatranom razdoblju za 25,5 kg. Medjutim, u strukturi tog povećanja svinjsko meso zauzima daleko najveći dio, ukupno 16,7 kg. Sve druge vrste zajedno porasle su za 8,8 kg per capita.

Stanovnici SR Njemačke, a također i susjedne DDR, tradicionalno su orijentirani na konzumiranje svinjskog mesa. Već prije rata bila je potrošnja blizu 30 kg per capita. Ipak, valja istaći da se usprkos nekim prognozama o saturacijskom nivou potrošnje stanovništva Njemačke danomice povećava potrošnja svinjetine. Čak štoviše, možemo zamijetiti da je razlika u odnosu na govedje meso, pa i ostale vrste, sve veća. Tako je npr. 1960. godine razlika između nivoa potrošnje svinjskog i govedjeg mesa bila 15,7 kg u korist svinjetine, a u 1976. godini ta je razlika 28,5 kg per capita.

2) *Najveći porast potrošnje u promatranjoj grupaciji zemalja imala je Italija. Od prvobitnih 28,7 kg u 1960/61. godini potrošnja se povećala na 64,0 kg per capita u 1976. godini (dakle za 35,3 kg).*

Izvor: Isto kao i za tab. br. 3.

Tab:br.4. POTROŠNJA MESA U SR NJEMAČKOJ, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	9/70	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	61,5	65,1	66,7	66,2	68,7	69,3	70,3	73,7	76,6	77,3	81,8	82,5	81,0	83,9	85,4	87,0
Govedje	20, 1	21,0	22,1	29,3	21,5	22,0	22,6	22,7	23,7	24,1	24,9	24,2	22,5	23,3	23,3	24,0
Svinjsko	35,8	37,4	38,0	37,1	40,1	39,9	39,7	42,7	44,3	44,1	47,0	48,2	48,1	50,5	51,3	52,5
Perad	4,4	5,6	5,4	5,6	6,0	6,3	6,9	7,2	7,5	7,9	8,7	8,8	9,0	8,6	9,1	8,8
Ovčje	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,6	0,6
Konjsko	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-	-
Ostalo (divljač)	0,5	0,5	0,8	0,7	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.godine.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

Potrošnja govedjeg mesa u SR Njemačkoj ima sporiji trend rasta, za 16 godina možemo uočiti povećanje od svega 3,9 kg, iz čega se može zaključiti da ona zapravo stagnira.

Iako se ne namjeravamo baviti faktorima koji određuju takvu strukturu potrošnje u SR Njemačkoj, ipak možemo istaknuti da su bitni razlozi prvenstveno u stečenim navikama i tradicionalno snažnoj proizvodnji svinjskog mesa.

Poziciju peradskog mesa karakterizira brzo povećanje potrošnje u prvom dijelu promatranog razdoblja (ona se udvostručila od 1960-1970.godine) i stagnacija potrošnje u drugom dijelu. Može se očekivati da tu neće biti značajno velikog porasta (osim ukoliko u nekim godinama neće biti dovoljno ponude drugih vrsta mesa, prvenstveno svinjetine).

Ostale kategorije potrošnje veoma su male, u stvari možemo ih za nemariti.

Irsku je zanimljivo promatrati iz jednog osnovnog razloga: zbog činjenice da ona ima skoro sasvim prosječnu potrošnju kao i EEZ u cjelini (Irska u 1976.godini 76,5 kg per capita, EEZ u istoj godini 76,8 kg).

Irska inače troši samo četiri vrste mesa: govedinu i svinjetinu kao dvije glavne vrste, a dosta značajna je i potrošnja ovčjeg i kozjeg te peradskog mesa.

Potrošnja govedine u stalnom je i dosta značajnom porastu, a svinjsko meso u zadnjim je godinama u poziciji stagnacije.

Tradicionalno je iznadprosječno velika potrošnja ovčjeg i kozjeg mesa, a takodjer i peradsko se u zadnjim godinama zadržava na otprilike istoj razini.

Potrošnju u Irskoj prikazujemo pomoću tabele broj 5.

U 1975.godini potrošnja govedjeg mesa prestigla je potrošnju svinjetine. Ipak, s obzirom na značajne oscilacije (potrošnja govedine u prethodnoj godini bila je 23,0 kg, a svinjetine 31,8 kg) moguće je zaključiti da je to privremena situacija i da će u strukturi potrošnje u dogledno vrijeme i dalje biti nešto veća zastupljenost svinjskog mesa. Kao što možemo vidjeti iz tabele, potrošnja se govedine u promatranom razdoblju udvostručila, dok kod svinjetine nešto sporije raste, a od 1965/66. pa na dalje praktički stagnira. Prezentirani pokazatelji navode na zaključak da će, dugoročno gledajući, potrošnja govedjeg mesa kod Iraca biti veća od svinjskog.

Ovčje i kozje meso još se od 1960.godine nalazi u položaju stagniranja. Neznatan je porast potrošnje u 1975.godini (svega za 0,6 kg) u odnosu na 1960.godinu (1960/61 - 10,6 kg, 1975.godine-11,2 kg per capita). Medjutim, moguće je na osnovu predočenih pokaza-

Tab.br.5.

POTROŠNJA MESA U IRSKOJ, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrste mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	9770	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	62,8	53,8	55,9	57,7	60,2	62,1	62,8	62,6	66,1	67,3	70,7	72,2	73,7	75,8	78,0	76,5
Govedje	15,2	15,2	16,2	17,1	17,1	16,0	16,6	17,9	17,8	18,0	19,2	19,3	18,7	23,0	29,1	.
Svinjsko	21,6	22,6	23,2	23,4	25,4	28,1	27,3	25,4	28,7	28,2	30,6	30,6	31,8	31,8	27,2	.
Perad	5,3	5,3	5,3	5,9	6,6	7,3	8,3	8,3	8,9	10,2	10,1	11,3	12,8	11,3	10,6	10,9*
Ovčje meso	10,6	10,6	11,2	11,2	11,1	10,8	10,7	11,0	10,6	10,9	10,8	11,0	10,5	11,0	11,2	.
Konjsko	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ostalo	0,0	0,0	0,0	.

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

*) Izvor podataka za 1976.godinu: ZMP Bilanz 76, Eier und Geflügel, Bonn, 1977.

telja zaključiti da postoji stalna potražnja, proizvodnja i potrošnja mesa u Irskoj. Oscilacije su zaista minimalne (10,5 kg najniže, 11,2 kg najviše) i može se očekivati slična situacija u potrošnji te vrste mesa i u buduću.

Potrošnja peradskog mesa od 1966/70. godine je dosta značajna, iako se i ovdje može govoriti o njenoj stagnaciji od tih godina na ovamo. Irska je, dostižući prosječnu potrošnju peradskog mesa u Evropi od cca 10 kg, u poziciji da zadovoljava postojeću potražnju koja se značajno ne povećava u zadnjim godinama.

Svakako je zanimljivo promatrati i potrošnju jedne izrazito poljo-privredne zemlje i, uz Dansku, najsvremenijeg proizvođača poljo-privrednih (posebice stočarskih) proizvoda u Evropi, Holandije.

Holandija je snažan proizvođač svinjetine, a također je jedan od najistaknutijih evropskih proizvođača peradskog mesa (uz Francusku, V. Britaniju, Italiju i Španjolsku).

Ipak, potrošnja mesa nešto je niža od prosjeka koji ima EEZ. Potrošnju u Holandiji donosimo u tabeli br.6.

Možemo uočiti stalan i siguran trend porasta potrošnje kod svih glavnih vrsta mesa. U 16 godina ona je povećana za ukupno 20,5 kg, odnosno za blizu 45%. Najveće povećanje, u apsolutnom smislu, bilo je kod svinjskog mesa (za preko 10 kg per capita u promatranom periodu), a relativno najveće povećanje imalo je meso peradi čija je potrošnja povećana za 3,5 puta (2,0 kg u 1960. godini, 6,9 kg u 1976. godini).

Potrošnja govedjeg mesa raste sporije, praktički stagnira (u 15 godina porasla je za svega 4,2 kg, od toga u zadnjih desetak godina stoji na istom nivou).

Ipak, najviše zbunjuje činjenica da Holandija ima relativno nisku potrošnju peradskog mesa (nalazi se u donjem dijelu potrošnje evropskih zemalja), svega 6,9 kg per capita. To je zato što ona spada među prvih pet evropskih proizvođača (Italija, Francuska, Španjolska, V. Britanija, Holandija). Tome također treba dodati da je u sferi genetike i selekcije Holandija vodeća evropska zemlja (linija "Hybro" momentalno je najtraženija i najbolja u Evropi, a značajan je i njezin izvoz u izvan-evropske zemlje, prvenstveno u SAD).

Razlozi relativno niske potrošnje peradskog mesa u toj zemlji prvenstveno su vezani uz činjenicu da je to značajna izvozna stavka, odnosno da je značajan dio proizvodnje orijentiran na izvoz. Holandjani imaju vrlo ekonomičnu i rentabilnu proizvodnju u velikim serijama. To im omogućuje izrazito konkurentan položaj na svjetskom tržištu, naročito stoga jer mogu ponuditi komplementarne proizvode (roditeljske piliće, jednodnevne piliće za tov, brojlersko meso).

Tab.br.6.

POTROŠNJA MESA U HOLANDIJI, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	9/70	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	47,6	49,2	50,2	49,7	50,1	54,8	55,7	57,5	58,1	56,3	61,1	62,4	61,2	66,0	67,5	68,1
Govedje	19,1	20,4	22,8	22,1	18,6	20,1	21,2	21,7	22,0	21,0	21,8	20,2	20,8	22,3	22,3	.
Svinjsko	24,5	24,8	23,6	22,3	25,5	28,1	27,8	28,7	28,6	27,4	30,3	33,2	30,4	34,1	35,3	.
Peradsko	2,1	2,1	2,8	3,2	3,8	4,4	4,5	5,1	5,2	5,2	6,0	6,2	7,0	6,8	7,0	6,9*
Ovčje	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,1	0,2	.
Konjsko	1,6	1,5	1,3	1,7	2,0	1,9	1,8	1,7	2,0	2,3	2,5	2,5	2,6	2,5	2,5	.
Ostalo	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2	0,2	0,2	.

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

*) Izvor podataka za 1976.godinu: ZMP Bilanz 76", Eier und Geflügel, Bonn, 1977.

Uz dosta značajan izvoz razlog nižoj potrošnji je i u navikama potrošača koji su tradicionalno pretežno orijentirani na potrošnju svinjskog mesa. Valja napomenuti kao razlog i to da je u strukturi potrošnje dosta značajan udio ribljeg mesa (Holandija je u samom vrhu evropske potrošnje).

Kada konstatiramo ovu činjenicu, susrećemo se s jednim fenomenom u potrošnji peradskog mesa. Naime, čini se da postoji određena korelacija između potrošnje ribljeg i peradskog mesa.

Pileće meso ima određenih sličnih karakteristika s ribljim. Obje vrste sadrže više punovrijednih bjelančevina, a manje kolagena. Po hranjivoj vrijednosti pileće meso je npr. iznad svinjskog i govedjeg mesa, u prosjeku sadrži 21% bjelančevina, od čega je punovrijednih 19,5%. Meso tovljenih pilića 3) može sadržati do 24,3% bjelančevina (pureće meso i do 25%). Riblje meso također sadrži veću količinu bjelančevina visoke biološke vrijednosti (npr. 100 gr ribljeg mesa u prosjeku sadrži 8.400 mg esencijalnih aminokiselina). Naročito je podesno za suvremenu ishranu i zbog karakteristika kao što je brza svarljivost, mala količina sadržaja masti itd. Nutritivna vrijednost, dakle, jedne i druge vrste mesa je iznadprosječna. Uz sve spomenute osobine valja podvući činjenicu da i jedna i druga vrsta mesa osobito mogu poslužiti u strukturi dijetalne ishrane.

Sa stajališta cijene riba i perad su dvije najjeftinije vrste mesa.

Sve ovo ukazuje da u izvjesnoj mjeri potrošnja jedne vrste mesa utječe na potrošnju druge.

Tako npr. industrijske zemlje s visokom potrošnjom ribljeg mesa (Belgija, Holandija, Danska, Norveška, Švicarska) imaju, s obzirom na stupanj svoje razvijenosti, nisku potrošnju peradskog mesa (Belgija 10,2 kg, Holandija 6,9 kg, Danska 8,8 kg, Norveška 2,0 kg, Švicarska 7,1 kg) a zemlje s niskom potrošnjom ribe imaju visoku potrošnju peradskog mesa (Italija 16,8 kg, npr., također i Jugoslavija gdje je potrošnja ribe vrlo niska, svega 2,6 kg per capita, ali je zato potrošnja peradskog mesa relativno visoka, 9,8 kg per capita), a u zadnjim godinama to se približava nivou od preko 11 kg. 4)

Valja, međjutim, istaći i činjenicu da postoje i česta odstupanja, tako je u Francuskoj npr. velika potrošnja i ribljeg i peradskog mesa.

3) Proračuni izvedeni u Jugoslavenskom institutu za tehnologiju mesa, Beograd. Iste podatke dobivamo i iz stranih izvora (npr. A. Prevo: "O proizvodstvu dietetičkih produkta, pticevodstva, mjasnaja i moločnaja promišljenost", SSSR, I, 1965).

4) Za 1977.g. potražnja iznosi 11 kg a u 1978. je neznatno veća.

Za nas je posebno zanimljiva potrošnja u susjednoj Italiji, i to zato jer ona predstavlja zemlju koju mi poslije rata u značajnoj mjeri snabdijevamo mesom, prvenstveno skupljim vrstama (govedina i teletina).

U periodu od 16 godina (1960-1976) potrošnja se u toj zemlji više nego udvostručila. Narasla je od 28,7 kg na 64,0 kg per capita. Zanimljivo je istaknuti da je 1960. godine Italija imala manju potrošnju od naše zemlje, mi smo te godine dostigli 29,8 kg per capita (izvor: SGJ 1971), a 1976. godine ima veću potrošnju za 15,6 kg.

Sve glavne vrste mesa u Italiji imaju trend porasta potrošnje, što možemo vidjeti iz tabele br.7.

U periodu od 1967-1973. godine bio je naročito intenzivan porast potrošnje mesa u Italiji, dok se u periodu od 1973-1976. godine može zapaziti stagnacija potrošnje. To su inače bile i vrlo uspješne "izvozne godine" naše proizvodnje za tu susjednu zemlju.

Potrošnja govedjeg mesa, globalno gledajući, ima trend porasta, iako je moguće zapaziti godišnje oscilacije koje se manifestiraju, napose u zadnjim godinama, u stagnaciji i padu potrošnje.

Kulminaciju govedje meso postiže 1973. godine (27,8 kg per capita) da bi onda uslijedio pad u narednim godinama. Uočavamo također da je 1967. godine potrošnja dostigla visoki nivo od 23,5 kg i da do 1973. godine ima trend porasta. Kao što možemo vidjeti iz tabele, u strukturi potrošnje Italije govedje meso zauzima prvo mjesto iako se razlika između njega i svinjskog mesa u posljednjim godinama znatno smanjila.

1960. godine stanovnici Italije konzumirali su svega 8,3 kg svinjskog mesa per capita, da bi petnaest godina kasnije ta potrošnja bila udvostručena. Naročito velik porast bio je u zadnjih pet promatranih godina.

Iz navedenih pokazatelja možemo izvući zaključak da, s obzirom na trend porasta svinjskog i stagnaciju potrošnje govedjeg mesa, valja očekivati u budućoj potrošnji izjednačavanje tih dviju vrsta mesa u strukturi prehrane, pa vjerojatno i u perspektivi veću potrošnju svinjskog mesa.

Stanovnici Italije veliki su potrošači peradskog mesa (najviše troše, uz SAD, Kanadu, Španjolsku, Francusku). Vidimo iz tabele da je 1976. godine potrošnja bila 16,8 kg per capita, što je skoro isti nivo potrošnje koji ima svinjsko meso.

Peradsko meso u promatranom periodu ima ne samo najveći relativni rast potrošnje nego i apsolutni. Od vrlo malog nivoa (svega 3,9 kg u 1960. godini) Italija je za 16 godina preko četiri puta povećala potrošnju. Naročito intenzivan porast počinje 1967/68.

Tab.br.7

POTROŠNJA MESA U ITALIJI, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	9/70	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	28,7	30,4	33,3	35,7	36,7	39,2	41,5	48,2	49,0	51,7	55,2	58,4	63,2	62,2	62,2	64,0
Govedje	14,0	15,0	17,5	18,6	16,9	19,8	21,8	23,5	23,4	24,8	25,9	25,5	27,8	25,0	23,1	.
Svinjsko	8,3	8,1	8,2	8,4	9,8	9,4	9,6	11,1	11,6	11,6	13,4	14,3	15,8	17,0	17,8	.
Peradsko	3,9	4,3	4,9	5,9	7,3	7,3	7,4	10,3	10,5	11,4	11,8	12,3	14,7	15,3	16,4	16,8*
Ovčje,kozje	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,1	1,1	0,9	1,1	.
Ostalo	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

*) Izvor podataka za 1976.godinu "ZMP Bilanz 76", Eier und Geflügel, Bonn,1977.

godine kada potrošnja dostiže nivo od preko deset kilograma, da bi u daljnjih devet godina porasla za 6,5 kg per capita.

Ovdje je važno napomenuti i činjenicu da se, uporedo s time, Italija razvija i u snažnog proizvođača mesa peradi, jednog od najvećih na svijetu.

Tako je već u periodu 1969/71. Italija proizvodila 616.000 mt. peradskog mesa, da bi ta proizvodnja u 1975.godini dostigla razinu od 902.000 mt.

Potrošnja ostalih vrsta mesa u Italiji je minimalna.

Velika Britanija je kasnije pristupila EEZ (1.I.1973). Ona ima potrošnju koja stagnira, a u pojedinim godinama čak i pada.

To je jedina zemlja u okviru promatrane grupacije koja je 1960/61. i 1976.godine imala skoro istu veličinu potrošnje mesa i ako izuzmemo 1971/72. godinu kao atipičnu (potrošnja se penje na 76,6 kg), možemo vidjeti da se u svim ostalim godinama oscilacije kreću unutar svega 5 kg per capita (65-70 kg). Sličnu situaciju dobivamo i kod analize strukture potrošnje pojedinih vrsta mesa.

U tabeli br.8 prikazujemo karakteristike potrošnje mesa u Velikoj Britaniji.

Uočavamo da je šezdesetih godina V.Britanija, u zajedništvu s Francuskom i SR Njemačkom, bila u vrhu potrošnje evropskih zemalja. Međutim, dok je i u Francuskoj i u Njemačkoj potrošnja rasla, u V.Britaniji se zadržavala na istoj razini, tako da je danas niža od prosjeka EEZ za cca 10 kg.

Zanimljivo je istaći i to da promatrana zemlja predstavlja jednog od najvećih evropskih i svjetskih proizvođača mesa. Tako je npr. 1975.godine 5) u Velikoj Britaniji proizvedeno 1,215.000 mt. govedjeg mesa (prethodne, 1974.godine, proizvodnja je bila 1,086.000 mt), 817.000 mt. svinjskog mesa (u 1974.godini 979.000 mt), 264.000 mt. ovčjeg i janječeg mesa (u 1974.godini proizvodnja je bila 253.000 mt) i 627.000 mt. peradskog mesa (1974. godine proizvedeno je 652.000 mt).

Velika Britanija dio svoje proizvodnje mesa izvozi na druga tržišta, prvenstveno u EEZ (već smo ranije isticali da je jedan od bitnih faktora koji su djelovali na našu plasmansku krizu 1974. i 1975.godine bio vezan uz uključivanje Velike Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu, posebice je to došlo do izražaja kod plasmana mesnih konzervi).

5) Izvor: "Evropsko tržište za meso i stoku u 1975. i 1976.godini", publikacija Ekonomskog i socijalnog savjeta OUN, Ekonomska komisija za Evropu, Komitet za poljoprivredu.

Tab.br.8

POTROŠNJA MESA U VELIKOJ BRITANIJI, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	9/70	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	65,0	67,1	68,9	68,3	67,6	67,7	69,6	68,5	68,4	69,7	68,4	76,6	67,9	70,0	68,1	66,3
Govedje	22,1	22,6	23,5	24,4	21,9	20,6	21,1	22,0	20,8	21,4	21,3	22,7	20,9	24,0	25,2	.
Svinjsko	21,5	21,6	23,0	22,7	23,3	24,9	23,9	22,7	23,5	24,1	23,2	28,4	26,6	26,1	23,0	.
Peradsko	5,6	6,5	6,6	6,5	7,0	7,4	7,9	8,5	9,2	10,3	10,4	11,6	11,9	11,9	11,3	11,7*
Ovčje,kozje	11,4	11,8	11,5	11,0	11,1	10,7	10,8	10,9	10,7	10,1	9,9	10,1	8,4	7,8	8,4	.
Konjsko	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ostalo	0,6	0,9	0,8	0,5	1,0	1,1	0,8	0,8	0,9	0,8	0,3	0,3	0,1	0,2	0,1	.

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

Izvor podataka za 1976.godinu: "ZMP Bilanz 76", Eier und Geflügel, Bonn, 1977.

Od pojedinih vrsta mesa možemo zapaziti da su u strukturi potrošnje govedina i svinjetina u promatranom periodu bile podjednako zastupljene i da su oscilacije bile vrlo male. Jedino je izraziti trend porasta imalo peradsko meso čija se potrošnja u odnosu na 1960. godinu udvostručila. Nasuprot tome, potrošnja ovčjeg mesa je pala, iako možemo primijetiti da je, u odnosu na veliku većinu drugih zemalja, još uvijek vrlo visoka (V. Britanija je četvrta u Evropi, iza Islanda koji troši cca 50 kg ovčjeg mesa per capita, Grčke sa 13 kg i Irske sa cca 11 kg). 6)

Potrošnju Belgije i Luksemburga promatrat ćemo zajedno, to je inače uobičajeni pristup, sva službena statistika vezuje pokazatelje Luksemburga uz Belgijske (tabela br.9).

Kao prvu činjenicu možemo konstatirati visoku razinu potrošnje mesa u Belgiji i Luksemburgu. To su inače razvijene zemlje s visokim standardom, što povoljno utječe i na potrošnju mesa koja je, uz neznatne oscilacije u pojedinim godinama, u stalnom i sigurnom porastu. Najveća potrošnja zabilježena je 1974. godine, da bi u 1975. i 1976. godini uslijedio neznatan pad (većim dijelom on je uzrokovan nestašicom mesa, pogotovo u 1976. godini).

Ipak, sa sadašnjih 83,4 kg per capita Belgijanci i Luksemburžani spadaju među najveće konzumente proteina animalnog porijekla u Evropi i svijetu.

Uočavamo i dosta sličnu potrošnju govedjeg i svinjskog mesa. Tako je 1975. godine razlika bila svega 5,8 kg u korist svinjetine, a taj odnos se približno javlja u pretežnom broju godina. Govedje meso je u porastu od 7,3 kg per capita u promatranom periodu, a svinjsko nešto više - 11,3 kg.

Dosta sporo raste potrošnja peradskog mesa. Za 16 godina porast iznosi svega 2,7 kg. Ako uzmemo da se radi o visokoindustrijski razvijenim zemljama s bogatom tradicijom u potrošnji peradskog mesa (1960. godine Belgija i Luksemburg s potrošnjom od 7,5 kg peradskog mesa per capita nalaze se u evropskom i svjetskom vrhu, a 1976. godine s 10,2 kg u sredini), onda i ne možemo govoriti o nekom porastu, nego o određenoj stagnaciji potrošnje.

Razlozi takve situacije vjerojatno su isti oni koje smo spominjali kod prikaza holandske situacije.

Od ostalih vrsta valja istaknuti natprosječnu potrošnju konjskog mesa.

6) Ne raspoložemo podacima za Tursku gdje je vjerojatno također značajna potrošnja te vrste mesa. Neke aproksimacije pokazuju da bi ona mogla biti negdje na razini od cca 10 kg per capita.

Tab.br.9.

POTROŠNJA MESA U BELGIJI I LUKSEMBURGU, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrsta mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/69	9/70	70/1	71/2	1973	1974	1975	1976
UKUPNO	60,4	63,7	64,8	63,8	64,4	66,1	67,2	68,3	69,6	73,2	76,1	78,5	81,9	85,2	83,2	83,4
Govedje	23,2	24,1	25,5	25,9	23,7	24,3	25,4	25,3	25,5	27,3	27,6	28,0	27,9	30,8	30,5	.
Svinjsko	25,0	26,2	26,2	25,1	27,7	29,0	30,1	31,3	31,2	32,3	34,1	35,3	38,4	39,1	36,3	.
Peradsko	7,5	8,5	8,4	8,2	7,8	7,6	7,8	6,9	7,7	7,9	8,7	9,5	9,6	9,3	9,1	10,2*
Ovčje	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,8	0,9	1,1	1,2	1,3	.
Konjsko	3,0	3,3	2,9	3,0	3,4	3,4	3,4	3,1	3,0	3,1	3,4	3,2	3,2	-	-	.
Ostalo	1,3	1,2	1,3	1,2	1,4	1,3	1,0	1,2	1,6	1,0	1,5	1,6	1,7	-	-	.

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.godine.

NAPOMENA: Do 1973. godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

*) Izvor podataka za 1976. godinu: "ZMP Bilanz 76", Eier und Geflügel, Bonn, 1977.

I na kraju ove grupe zemalja ostaje nam jedna koja se posebno iz dvaja i koja će nas, po svojoj prilici, i posebno zanimati. To je Danska za koju znamo da je izrazito agrarno orijentirana i da su rezultati koje postiže u toj oblasti najbolji u Evropi.

Danska, u stvari, u mnogim agroindustrijskim aktivnostima može poslužiti kao primjer da ova oblast privredjivanja predstavlja itekako propulzivni dio ukupne privrede te da pravilno vodjena agrarna politika može suštinski pridonijeti bržem razvoju neke zemlje.

Iako nam to nije usko vezano za tretiranu problematiku, dajemo nekoliko podataka o Danskoj poljoprivredi.

Tom djelatnošću danas se bavi 7% stanovništva koji proizvode meso ne samo za potrebe promatrane zemlje nego, da se slikovito izrazimo, za otprilike tri Danske.

Od poljoprivrednih proizvoda napose se ističu neki gdje ova predstavlja najuglednijeg proizvođača: danski sirevi, maslac, povrće i napose svinjsko meso.

Danci, naravno, ne proizvode hranu samo za svoje potrebe. Njima ta proizvodnja znači krupnu izveznu stavku i kod zaključivanja vanjskotrgovinske bilance na kraju svake godine značajan pozitivan element u odnosu na povećani uvoz predstavlja izvoz poljoprivrednih proizvoda.

Produktivnost i ekonomičnost u poljoprivredi promatrane zemlje u stalnom je porastu, kao i ukupna proizvodnja.

Postoji mnogo podataka kojima se mogu potkrijepiti iznijete tvrdnje. Npr., još samo prije 18 godina jedan je danski poljoprivrednik proizveo 7) hrane za 35 ljudi, da bi 1977. godine jedan poljoprivrednik proizveo količine hrane za potrebe čak 115 ljudi. Ako bismo pojednostavnili specifične odnose i sve druge pokazatelje, činjenica da se blizu 200.000 Danaca bavi poljoprivredom pokazuje da oni proizvode hrane za cca 20.000.000 ljudi. Pri tome valja posebno apostrofirati podatak da je postignuti porast u posljednjih dvadesetak godina postignut pod manje više istim površinama zemljišta i površinama farmi (čak štoviše, s osjetno manjim brojem farmi, jer je bio prisutan proces njihovog okrupnjavanja koji još i danas traje radi podizanja produktivnosti kroz uvodjenje mehanizacije i slične mjere). 8)

7) Podaci prikupljeni uglavnom iz "Statističkih podataka o Danskoj poljoprivredi za 1976. godinu" (publikacija: Pregled agroekonomije 76), kao i iz izvještaja nekih naših dnevnih listova (npr. "Vjesnik", 28.5.1977).

8) 1970. godine u Danskoj je bilo cca 200.000 farmi za proizvodnju mesa, a danas ih ima 127.000.

Inače, područje poljoprivrednog zemljišta bilo je najveće u 1938. godini (3,268.000 ha ili 76% ukupne površine Danske) a u 1976. godini ono se nešto smanjilo, iako ne značajno (67% ukupne površine).

Proces okrupnjavanja danske poljoprivrede započinje 1950. godine, a posebice se njegov porast ubrzava od 1960. godine (1960. godine prosječna veličina poljoprivrednog dobra bila je 15,8 ha, a u 1975. godini 22,9 ha).

U periodu od 1960. pa do 1975. godine broj poljoprivrednih dobara s manje od 10 ha smanjio se za 53.000, što predstavlja površinu od 277.000 ha.

Takodjer značajno pada i broj tzv. "srednje velikih" poljoprivrednih dobara od 10-30 ha, ali zato rastu ona iznad 30-50 ha, kao i broj dobara od 50-100 i preko 100 ha.

Pri tome rapidno pada udio radne snage u poljoprivredi. Npr. 1901. godine 502.000 Danaca bavi se tom djelatnošću (ili 41%), 1911. godine 487.000 (ili 36%), 1950. godine još 470.000 ljudi (21%), da bi zatim uslijedio veći pad udjela, tako da 1975. godine Danska na svojih 5,072.000 ljudi ima 350.000 (ili 7% od ukupne populacije) poljoprivrednog stanovništva, od čega je aktivne radne snage 180.000 (ili takodjer 7% od ukupne radne snage u toj zemlji). To prikazujemo slijedećom tabelom:

Tab.br.10. UDIO POLJOPRIVREDNE POPULACIJE U UKUPNOJ POPULACIJI I RADNOJ SNAZI DANSKE

Godina	Populacija u poljoprivredi			Radna snaga u poljoprivredi	
	Ukupna populacija	Ukupno	% ukupne populac.	Ukupno	% radne snage
1801.	929.000	628.000	67	-	-
1855.	1,507.000	816.000	54	-	-
1901.	2,560.000	1,001.000	39	502.000	41
1911.	2,903.000	1,051.000	36	487.000	36
1950.	4,281.000	906.000	21	470.000	21
1960.	4,585.000	739.000	16	317.000	15
1965.	4,768.000	590.000	12	275.000	12
1970.	4,921.000	395.000	8	197.000	9
1976.	5,072.000	350.000	7	180.000	7

Izvor: "Statistički podaci o danskoj poljoprivredi", Pregled agronomije za 1976. godinu.

Ovo iznosimo i da bismo imali komparativne elemente za razmatranje situacije u našoj poljoprivredi.

U svim statističkim publikacijama Kraljevine Danske, pa tako i u ovoj kojoj se služimo, centralno mjesto, u stvari, zauzima marketing za koji se tvrdi da predstavlja i prethodnicu i povod proizvodnji koja svoju uporišnu točku čvrsto, već desetljećima, gradi u predvidivoj, istraženoj i utvrđenoj veličini potrošnje.

Uz ostalo posebice se naglasak stavlja na tri segmenta aktivnosti marketinga: proizvodnju kvalitetnih i po mogućnosti što jeftinijih proizvoda, distribuciju tih proizvoda na domaće tržište, i istovremeno, snabdijevanje inozemnih tržišta.

Proizvodnju smo donekle dotakli, no za nas je dakako interesantnija potrošnja. Najveće tržište za dansku poljoprivredu je, naravno, sama Danska. Ali, dok to tržište apsorbira cca 1/3 proizvodnje, ostali, veći dio, namijenjen je izvozu. To možemo ilustrirati slijedećom tabelom:

Tab.br.11. DISTRIBUCIJA POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE
NA DOMAĆEM I STRANOM TRŽIŠTU

	Proizvodnja			Distribucija %			Domaće tržište		
	000 tona			inozem. tržište					
	60/74	1970	1975	60/74	1970	1975	60/64	1970	1975
Maslac	162	131	139	69	66	71	30	34	29
Sir	119	111	152	66	61	67	35	41	33
Jaja	117	86	75	49	22	15	46	63	77
Govedje meso	264	237	259	67	53	61	33	46	35
Svinjsko meso	687	771	776	72	76	74	25	22	28
Peradsko meso	77	93	106	74	66	62	25	32	44

Izvor: "Statistički podaci o danskoj poljoprivredi", Pregled agroekonomije za 1976. godinu.

Dansku potrošnju, ukupno i po glavi stanovnika, karakterizira stalan pad udjela žitarica i krumpira, naročito u periodu od 1950-1960. godine, uz istovremeno povećanje udjela animalnih proteina (stočarskih proizvoda) u ishrani stanovništva. Brzi rast potrošnje mesa do 1960. godine saturirao je, uglavnom, rastuću potrošnju i od te godine porast potrošnje odvija se znatno sporije.

Karakteristike potrošnje mesa u Danskoj prikazujemo u tabeli br. 12.

Tab.br.12.

POTROŠNJA MESA U DANSKOJ, UKUPNO I PO VRSTAMA
(u kg per capita)

Vrste mesa	60/61	61/2	62/3	63/4	64/5	65/6	66/7	67/8	68/9	9/70	70/1	71/2	1973	1974	1975
UKUPNO	57,2	56,8	55,7	53,2	52,9	53,2	56,0	55,4	54,6	56,1	55,7	56,0	56,9	57,7	63,1
Govedje	16,1	16,2	18,6	17,2	16,2	16,1	18,5	18,8	19,1	20,9	20,2	19,3	14,5	14,7	15,6
Svinjsko	35,5	35,4	31,9	21,3	31,4	31,8	32,2	31,3	29,9	29,3	29,5	30,7	34,6	34,9	38,5
Peradsko	3,3	3,5	3,6	3,4	3,8	3,8	3,9	3,7	3,9	4,5	5,0	5,0	6,8	7,1	7,7
Konjsko	1,3	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Ostalo	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,0	0,8	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.godine.

NAPOMENA: Do 1973.godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

Danska potrošnja mesa stabilizirala se i u zadnjih 15 godina vrlo je malo porasla, za svega 5 kg per capita. Sličnu poziciju stagnacije imaju i dvije glavne vrste mesa, govedje i svinjsko (govedje čak bilježi minimalni pad potrošnje, dok svinjsko meso neznatno raste, za svega 3 kg per capita).

Za razliku od toga evidentan je porast udjela peradskog mesa, čija se potrošnja više nego udvostručila. To je i jedina vrsta mesa čiji je trend porasta snažan. No, unatoč toj činjenici, s najnovijim porastom potrošnje u 1976. godini (8,8 kg per capita - izvor: "ZMP Bilanz 76", Eier und Geflügel, Bonn 1977) Danska po veličini spomenute potrošnje spada tek u sredinu evropskih zemalja (Jugoslavija npr. ima u toj godini veću potrošnju za 1 kg a u 1975. godini za 1,6 kg per capita - podaci SGJ, 1977.g.).

Razlozi relativno ipak nižoj potrošnji te vrste mesa mogu se vezati uz one koji su već predloženi kod nekih drugih zemalja EEZ (Nizozemska, Belgija).

Potrošnja ostalih vrsta mesa u Danskoj vrlo je mala.⁹⁾

2.3. Proizvodnja mesa u EEZ

Karakteristike proizvodnje mogu se vidjeti iz tabele broj 13.

Za našu mesnu industriju od posebnog su značenja zbivanja u proizvodnoj i potrošnoj sferi na tržištu zemalja Evropske ekonomske zajednice. Zbog toga smo i kreirali tabelu iz koje je vidljivo kako su globalne proporcije u toj oblasti unutar promatrane grupe zemalja.

Unatrag posljednje tri godine možemo pratiti pojavu kako je proizvodnja u zemljama članicama EEZ uglavnom dostatna da pokrije njihovu potrošnju. To drugim riječima znači da su simbolične mogućnosti drugih zemalja - proizvođača izvan grupacije u pogledu plasmana svojeg mesa u EEZ. U tu grupu svakako spada i naša zemlja koja je, uglavnom preko govedjeg mesa i mesnih preradjevina, u prijašnjim godinama bila izrazito orijentirana upravo na to tržište. Prisjetimo se činjenice da je naš izvoz mesa u zadnje tri godine pao (1974. godine iznosio je 56.555 tona, 1975. godine 85.035 tona, a 1976. godine 88.559 tona), a taj pad još je veći ako uzmemo u obzir da smo već prije 15 godina imali izvoz od 126.000 tona mesa te da je npr. 1965. godine dosegnut nivo od 172.000 tona, što

9) Ipak, podsjetimo se na vrlo veliku potrošnju ribe u Danskoj. Već sedamdesetih godina ona je dostigla nivo od 35 kg per capita, što je tu zemlju svrstalo među najveće potrošače u svijetu.

Tabela br.13.

PROIZVODNJA I POTROŠNJA MESA U ZEMLJAMA EEZ U PERIODU OD 1960-1976.GODINE
(u 000 tona)

Vrsta mesa	1960/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70	1971	1972	1973	1974	1975	1976
MESO UKUPNO																
- proizvodnja	12163	12895	13446	13336	13864	14116	14626	15771	16089	16646	17765	17500	17692	19112	19105	19329
- potrošnja	13010	13673	14309	14427	14777	15242	15621	16546	17057	17516	18718	18999	18947	19491	19655	19292
GOVEDJE																
- proizvodnja	4621	4950	5160	5066	4753	4805	5134	5595	5667	5801	5834	5264	5360	6483	6583	6450
- potrošnja	4813	5057	5417	5542	5151	5256	5585	5874	6000	6182	6406	6231	6259	6492	6531	6517
SVINJSKO																
- proizvodnja	5486	5726	5953	5815	6457	6547	6551	6598	7065	7233	8061	8175	8193	8435	8300	8515
- potrošnja	5434	5632	5842	5756	6256	6422	6433	6754	6965	7033	7915	8157	8111	8406	8389	8591
OVČJE																
- proizvodnja	450	487	480	459	474	468	501	492	472	443	472	458	456	499	515	501
- potrošnja	821	836	830	801	817	809	837	846	845	824	865	833	781	749	814	789
KONJSKO																
- proizvodnja	174	146	141	143	137	129	103	92	93	97	85	87	57	50	50	63
- potrošnja	230	220	212	221	228	214	201	184	196	215	211	220	225	211	228	246
PILECE																
- proizvodnja	1202	1360	1471	1594	1782	1880	2012	2255	2388	2643	2857	3051	3134	3142	3162	3303
- potrošnja	1262	1448	1527	1636	1815	1916	2006	2254	2390	2594	2787	3004	3024	3056	3121	3175
IZNUTRICE																
- proizvodnja	925	928	1015	923	994	997	1041	1116	1117	1097	1186	1134	1134	1265	1287	1272
- potrošnja	1027	1088	1134	1125	1144	1170	1217	1287	1318	1300	1374	1352	1329	1427	1498	1521
OSTALO																
- proizvodnja	224	226	241	259	261	287	325	379	404	429	456	477	482	503	496	497

Izvor: "Eurostat" - Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Bruxelles, 1978.

NAPOMENA: Do 1971. godine potrošnja se prati po tzv. "poljoprivrednim godinama".

je bila značajna izvozna stavka za našu zemlju,¹⁰⁾

Dok je još 1973. godine bila dosta izražena disproporcija između proizvodnje i potrošnje unutar EEZ (cca 1,250.000 tona), u narednom razdoblju ta je razlika svedena na manju mjeru (u 1976. godini npr. cca 560.000 tona).

Zemlje EEZ unutar sebe imaju, kao jednu od osnovnih značajki u svojim odnosima, snažno izraženo djelovanje različitih protekcionističkih mjera. Osobito je jak agrarni protekcionizam koji preko različitih mjera (preferencijali, kreditna politika, carinski sistem i sl.) u odredjenim trenucima sasvim isključuje ili svodi na minimum mogućnosti plasmana robe u EEZ od strane zemalja koje nisu njezine članice.

Tako je npr. kod tržišta mesa i mesnih preradjevina poznat sistem prelevmana koji djeluju kao zaštita uvozu u onim razdobljima kada je proizvodnja unutar grupacija dovoljna da pokrije potražnju.

Prelevmani su postavljeni na način da se može fleksibilno reagirati na nepoželjnu ponudu sa strane. Njihovo se djelovanje vrlo često omedjuje kratkim vremenskim razdobljima (npr. poznati su tzv. "tjedni prelevmani" - svaki se tjedan utvrđuje visina prelevmana za uvoz neke vrste mesa i u situaciji kada se želi ograničiti ili eliminirati uvoz, ta je visina tako velika da predstavlja bitnu zapreku uvozu. Tako je npr. 1974. i 1975. godine, u pojedinim tjednima, prelevman na uvoz peradskog mesa u Italiji bio 5 pa i 7 dinara, više od trećine prodajne cijene, što je dakako ograničavalo uvoz).

Iz tabele možemo zapaziti da postoje periodi kada je unutar zemalja EEZ potražnja značajno veća od ponude (od 1960-1973. i s manjim odstupanjima u godinama 1967/68. i 1969/70), i također periodi kada se potražnja skoro izjednačuje s ponudom (1974, 1975. i 1976. godina). Ti ciklusi vrlo su značajni za našu mesnu industriju i ovdje se vrlo snažno manifestira njezino nemarketinško ponašanje - ne vrše se istraživanja tako važnog tržišta, ne pođešava se politika planiranja proizvodnje situaciji na tom tržištu, a da ne govorimo o primjeni ostalih funkcija marketinga. Sve se uglavnom svodi na rutinu i dugogodišnje empirijsko poznavanje tog tržišta što onda u odredjenim momentima skupo plaćamo. U stvari, kriza plasmana mesa u 1974. i 1975. godini jasno je ukazala na činjenicu da naša mesna industrija ne posvećuje odgovarajuću pažnju ni domaćem ni vanjskom tržištu. Jer, kako drukčije protumačiti činjenicu da smo planirali izvoz i prodaju u EEZ u godinama kada smo objektivno mogli utvrditi da će to biti otežano zbog niza

10) Ova problematika detaljno je raščlanjena u djelu: "Poljoprivreda u vanjskoj trgovini Jugoslavije 1953-1975, autori dr Vlado Stipetić i dr Petar Grahovac.

okolnosti i kada smo, relativno jednostavnim metodama, mogli konkretno vidjeti da nam povećana proizvodnja unutar EEZ sužava plasmanski prostor za određene vrste mesa (govedine)? Pravovremena istraživanja i dobivene informacije mogli su ublažiti poziciju mesne industrije u tim godinama (promjena asortimana, angažmani na drugim tržištima, npr. u zemljama u razvoju itd.).

Ovu konstataciju iznose dr V. Stipetić i dr P. Grahovac u svom već citiranom djelu: 11)

"U nas su se nedovoljno izučavala ciklična kretanja u stočarstvu pa se, razumljivo, nije mogla provoditi ni uspješna anticiklička politika. U isto se vrijeme nedovoljno vodilo računa o trendovima kretanja proizvodnje pojedinih vrsta mesa u konkurentskim zemljama kao i u zemljama uvoznicama. Zbog toga se dešavalo (i dešava) da smo bili "zatečeni" npr. velikom inozemnom potražnjom ili smanjenom ponudom iz ostalih zemalja izvoznica. I u jednom i u drugom slučaju nisu se dovoljno koristile mogućnosti povećanog plasmama. Izvozno orijentirana proizvodnja, kao što je proizvodnja mesa u nas, treba permanentno, temeljito i studiozno pratiti tekuća i očekivana kretanja na inozemnim tržištima. Izvoznici se bez takva pristupa nužno oslanjaju na iskustva koja u suvremenim, vrlo složenim kretanjima i odnosima u međunarodnoj razmjeni, očito ne mogu biti osnova za ostvarivanje uspješnih poslovnih rezultata".

Ovaj stav odražava suštinu problema vezanog za naše uključivanje na tržište EEZ (i druga) i potvrda je već u uvodu izrečenih konstatacija o potrebi izmjene ponašanja naše mesne industrije, odnosno njezinoj prilagodbi tržištu i društvenim potrebama.

Tržište govedjeg mesa u promatranoj grupaciji zemalja pokazuje nam da su nekad vrlo velike disproporcije između ponude i potražnje članica EEZ u posljednjim godinama uskladjene do te mjere da se skoro sasvim pokrivaju. Sve do 1974. godine potražnja je naglašeno bila veća od vlastite ponude, a kulminacija takvog stanja bila je postignuta u 1972. i 1973. godini kada je razlika bila blizu tisuću tona te vrste mesa (otprilike toliko je bila ukupna veličina proizvodnje svih vrsta mesa u našoj zemlji - 1972. godine 817.000 tona a 1973. godine 839.000 tona).

Trend potražnje govedjeg mesa bio je sve do 1973. godine u stalnom porastu. Od početnih količina 192.000 tona pa sve do 967.000 tona u 1972. godini. To je po svojoj prilici bio faktor koji je uspevao našu mesnu industriju koja nije našla za shodno da se u takvoj situaciji bavi tržišnim istraživanjima i da permanentno posvećuje tome pažnju.

11) Dr V. Stipetić, dr P. Grahovac: "Poljoprivreda u vanjskoj trgovini Jugoslavije 1953-1975", Informator, Zagreb, 1977, str. 119.

Medjutim su zbivanja na tržištu EEZ pokazala da je takav naš pristup bio u osnovi pogrešan i da je to ključni faktor teškoća i loših rezultata naše zemlje na svjetskom tržištu u 1974. i 1975. godini.

Mi smo se uglavnom oslanjali na činjenicu da će visokoindustrijski razvijene zemlje, kao što je npr. EEZ, kronično biti u situaciji da im nedostaje mesa, a da im potrošnja permanentno značajno raste.

Toj smo činjenici podredili i našu poslovnu politiku u stočarstvu i mesnoj industriji (unapredjenje i modernizacija, intenzivan pristup proizvodnji govedjeg i drugih vrsta mesa, proizvodnja visokokvalitetnog, ali zato skupljeg mesa itd.) i učinili smo jedan značajan korak naprijed u čitavom ovom proizvodnom kompleksu.

Medjutim, na tome smo uglavnom ostali iako to ni u kom slučaju ni smo smjeli.

Činjenica je da se tržišna situacija iz godine u godinu mijenjala te da su faktori o kojima nismo vodili dovoljno računa utjecali na promatrano tržište u bitnoj mjeri.

Od mnoštva faktora možemo izdvojiti neke, kao što su:

- a) značajno povećanje proizvodnje unutar EEZ, koja postaje skoro sasvim dovoljna da podmiri potražnju
- b) već navedene mjere "agrarnog protekcionizma" EEZ
- c) uključivanje V. Britanije u EEZ i njenim prihvaćanjem sistema regulacije trgovačke razmjene (to posebno pogodja našu konzervnu industriju)
- d) konkurencija na svjetskom tržištu
- e) kretanje u sferi potrošnje.

Ovaj zadnji faktor ističemo kao najznačajniji. Naime, vidljivo je iz prezentirane tabele broj 2 da je prosječna potrošnja u zemljama EEZ dostigla saturacijski nivo i da praktički stagnira već od 1971. godine (u razdoblju od 1971-1976. godine potrošnja je porasla za svega 2,9 kg per capita), a da potrošnja pojedinih vrsta mesa stagnira već desetak godina (npr. govedje meso). Dok potrošnja nekih vrsta mesa raste (perad, svinjsko meso), a isto tako i potražnja (npr. ovčje, konjsko meso, iznutrice - vidljivo iz tabele br.13) kod govedjeg je obrnuti trend. Naša mesna industrija, medjutim, svoja nastojanja i aktivnost veže upravo za izvoz govedjeg mesa (i konzervi) u zemlje EEZ.

Jugoslavija je uz Dansku bila najznačajniji izvoznik govedjeg mesa u Evropi, a uz Australiju, Argentinu, Novi Zeland te Urugvaj i u svijetu. U periodu 12) od 1966-1970. godine Jugoslavija je pro-

12) Dr V. Stipetić, dr P. Grahovac: *IBIDEM*, str. 44 i 45.

sječno izvozila 72.000 tona, a Danska 88.000. Ulaskom Danske u EEZ kompletan je njezin izvoz bio favoriziran na tom tržištu i u periodu od 1971-1975. godine njezin udio raste i iznosi 94.000 tona, dok se izvoz Jugoslavije smanjuje na 47.000 tona. Taj podatak nam nedvojbeno pokazuje da će, ukoliko naša orijentacija i dalje bude tako čvrsto vezana na tržište EEZ, biti po svojoj prirodi u idućem razdoblju i daljnjih poteškoća.

Situacija sa svinjskim mesom u EEZ je slična, zapravo u odnosu na našu zemlju još nepovoljnija. Sve potrebe unutar grupacije (uvoznici su V. Britanija, SR Njemačka i Francuska) pokrivaju članice koje imaju snažnu proizvodnju i izvoz (Nizozemska, Danska).

Nasuprot tome, kao što možemo vidjeti iz predočene tabele, postoji značajna disproporcija u ponudi i potražnji ovčjeg i konjskog mesa.

Ovčje i janjeće meso inače spada u grupu tzv. crvenih mesa (kao i govedje), pa je zato najčešće i vezano uz potrošnju kategorije potrošača s visokim dohocima. Od zemalja EEZ naročito je značajan i velik uvoznik V. Britanija, a u Evropi nema snažnijeg izvoznika (najveći u svijetu su inače Novi Zeland, Australija i Argentina).

U 1976. godini postoji razlika između proizvodnje i potrošnje te vrste mesa u količini od 288.000 tona, a u pojedinim godinama (1970, 1971, 1972) blizu 400.000 tona. Vjerojatno je da tu leži objektivna mogućnost uspjeha trećih zemalja, naročito vezana uz činjenicu postojeće potražnje te vrste mesa s jedne strane i specifičnog načina proizvodnje s druge.

Često se s pravom ističe da smo olako i neopravdano zapustili ovaj dio proizvodnje mesa, posebice zbog tradicije i proizvodnih resursa koji tu postoje.

Kod peradskog mesa je proizvodnja zemalja EEZ dovoljna da pokrije potrošnju, a neke zemlje su izvoznici viškova i na druga područja (V. Britanija, Nizozemska, Francuska, Italija). Uostalom, da i nije takva situacija, mi se sa svojom cijenom, koja je vrlo visoka, vjerojatno ne bismo ni probili na to tržište. Npr. u SAD, gdje je dohodak veći za skoro šest puta od dohotka prosječnog Jugoslavena, cijena peradskog mesa niža je od naših cijena za cca 32% (podaci FAO i OECD za 1973-1978. godinu), a na međunarodnom tržištu cijene ponude visokoindustrijski razvijenih zemalja te u zadnje vrijeme i nekih zemalja Istočne Evrope (Madjarska) također su znatno niže od naših.

3. ZAKLJUČAK

Uglavnom možemo se opredijeliti za tri bitna stava:

1. Naše se stočarstvo i mesna industrija totalno nemarketinški po našaju u odnosu na zbivanja na svjetskom tržištu mesa, a pogotovo na zbivanja u Evropskoj ekonomskoj zajednici.
2. Širenje naših tržišta u svijetu predstavlja "conditio sine que non" svake izvozne orijentacijske politike udruženog rada - proizvođača mesa. Poglavitito se valja orijentirati prema tržištima zemalja u razvoju.
3. U daljnjem nastupu i izboru strategije u odnosu na tržište zemalja EEZ nužno je primijeniti marketing koncepciju kao bitan preduvjet povoljnijoj bilanci razmjene.

L I T E R A T U R A :

1. Dr Stjepan Bratko: Organizacija tržišnog poslovanja, skripta, Fakultet organizacije i informatike Varaždin, 1977.
2. Dr Stjepan Bratko: Uloga mesne industrije, a posebno industrije peradskog mesa u SR Hrvatskoj, sa stajališta društvenih potreba i mogućnosti plasmana, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Zagreb, 1979. godine.
3. Dr Petar Grahovac i dr Vladimir Stipetić: Poljoprivreda u vanjskoj trgovini Jugoslavije od 1953-1975. godine, Informator, Zagreb, 1977.
4. Dr Fedor Rocco: Osnove tržišnog poslovanja, Informator, Zagreb, 1974.
5. Dr Vladimir Stipetić: Poljoprivreda i privredni razvoj, Informator, Zagreb, 1969.
6. Dr Vladimir Stipetić: Prijeti li glad? Globus, Zagreb, 1976.
7. "Auszug aus dem Bericht über die Lage der Landwirtschaft in der Gemeinschaft im Jahre 1977, Europäische Gemeinschaften, Generaldirektion Information, Brüssel, 1978.
8. Eurostat, Statistisches der Europäischen Gemeinschaft, Brüssel, 1978.
9. Lage der Agrarmärkte, Europäischen Gemeinschaft, Brüssel, 1977.

Primljeno: 1979-10-19

Bratko S. Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft und die Ausfuhrmöglichkeiten der jugoslawischen Fleischindustrie.

ZUSAMMENFASSUNG

Die jugoslawische Fleischindustrie ist mit ihrem Einschluss in die internationale Arbeitsteilung traditionell auf die Ausfuhr in die Mitgliedstaaten der EWG eingestellt.

Durch die Analyse der Faktoren, die auf den Verlauf des Austausches wirken, und durch die Verbraucher- und Produktanalyse des Fleisches in der EWG kommt man zu dem Beschluss, dass sich die Absatzmöglichkeiten Jugoslawiens vermindern und dass sich die Viehzucht und Fleisch-industrie auf die Erweiterung des Marktes, besonders in den Entwicklungsländern einstellen sollte.

Das bedeutet doch keine Vernachlässigung eines so interessanten Marktes, wie z.B. EWG, aber man sollte die Marketing-Strategie mehr auf die Anweendung moderner Markt-Postulate einstellen, damit der Absatz wirkungsvoller wird. Daraus kann man schliessen, dass wir uns für eine integrale Anweendung der Marketing-Funktion in der Geschäftspolitik der Organisationen assoziierter Arbeit (Hersteller vom Fleisch und Fleischprodukten für den Weltmarkt) einsetzen. In bezug auf dieses Phänomen können wir uns für uns für drei wesentliche Beschlüsse entscheiden:

- die Erweiterung des Marktes stellt "conditio sine qua non" jeder auf die Ausfuhr orientierter Politik der assoziierten Arbeit dar. (Fleischhersteller). Man sollte sich mehr auf den Markt der Entwicklungsländer orientieren.*
- unsere Viehzucht und Fleischindustrie betrieben keine Marktpflege in bezug auf die Ereignisse auf dem Weltmarkt der Fleischproduktion und besonders auf die Ereignisse in der EWG.*
- in der witeren Marketing-Strategie und Marktunternehmung bei den Mitgliedstaaten der EWG sollte man die Marketing-Konzeption als eine wichtige Voraussetzung für eine positive Bilanz beim Austausch anwenden.*